

<https://doi.org/10.62837/2026.4.354>

LALƏ YUSIFOVA
Xəzər Universiteti

GÜLŞƏNİNİN AZƏRBAYCAN ƏDƏBİ DİL TARİXİNDƏ MÖVQEYİ VƏ TARİXİ FRAZELOGİYANIN BƏZİ MƏSƏLƏLƏRİ

Xülasə

Məqalədə Azərbaycan klassik ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən olan İbrahim Gülşəninin həyatı və yaradıcılığı haqqında qısa məlumat verilmiş, onun poetik irsinin Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi baxımından əhəmiyyəti qeyd edilmişdir. Daha sonra frazeologiya anlayışı haqqında nəzəri məlumat təqdim olunmuş və bu anlayışın Gülşəninin əsərlərində işlədilən sabit söz birləşmələrinin öyrənilməsi baxımından əhəmiyyəti göstərilmişdir.

Tədqiqatın əsas hissəsində Gülşəninin divanından seçilmiş beytlər əsasında işlədilən bəzi frazeoloji vahidlər təhlil edilmişdir. Aparılan təhlil göstərir ki, şairin yaradıcılığında müxtəlif mənə çalarlarına malik frazeoloji birləşmələr geniş şəkildə istifadə olunmuşdur. Belə nümunələr həm bədii təsvir vasitəsi kimi çıxış edir, həm də şairin təsəvvüfi dünyagörüşünü və poetik üslubunu əks etdirir.

Araşdırma nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, İbrahim Gülşəninin əsərlərində işlədilən frazeoloji vahidlər Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi frazeologiyasını öyrənmək üçün mühüm dil materialı hesab oluna bilər.

Açar sözlər: İbrahim Gülşəni, Azərbaycan ədəbi dili, klassik Azərbaycan ədəbiyyatı, tarixi frazeologiya, frazeoloji birləşmələr, təsəvvüfi poeziya

Giriş

Azərbaycan klassik ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən hesab olunan İbrahim Gülşəni hicri 830-cu ildə (1426–1427) Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzlərindən biri olan Bərdə şəhərində anadan olmuşdur. O, erkən yaşlarında atasını itirmiş, əmisi Seyid Əlinin himayəsində böyümüşdür. Seyid Əli onun təlim-tərbiyəsinə xüsusi diqqət göstərmiş və İbrahim Gülşəninin elmə və mənəvi kamilliyə yönəlməsində mühüm rol oynamışdır.

İbrahim Gülşəni dövrünün ənənələrinə uyğun olaraq yaxşı təhsil almış, elm və irfan sahəsində üstün mərtəbəyə yüksəlmişdir. O, təhsilini artırmaq məqsədilə dövrün mühüm elm və mədəniyyət mərkəzlərindən biri olan Səmərqəndə getmək üçün yola çıxmışdır. Təbrizdə olarkən Ağqoyunlu hökmdarı Uzun Həsənin qazıəsgəri Molla Həsənlə görüşmüşdür. Molla Həsən onun biliyinə və hikmətli söhbətlərinə yüksək qiymət verərək İbrahim Gülşəninin divani-hümayunda vəzifəyə təyin edilməsini Uzun Həsənə tövsiyə etmişdir.

Bununla belə, İbrahim Gülşəninin mənəvi dünyaya meyli onu saray həyatından uzaqlaşdırmışdır. Bir müddətdən sonra o, dövlət vəzifəsindən imtina

edərək xəlvəti təriqətinin tanınmış nümayəndələrindən biri olan Dədə Ömər Rövşəninin müridi olmuşdur. Qısa müddət ərzində ustadının yanında mənəvi və batini elmlər sahəsində yetişmiş və onun ən görkəmli davamçılarından birinə çevrilmişdir.

Müəllimi Ömər Rövşəni onu *Gülşəni* təxəllüsü ilə çağırdığı üçün şair əvvəl istifadə etdiyi “Heybəti” təxəllüsünü dəyişərək “Gülşəni” təxəllüsünü qəbul etmişdir. Ustadının vəfatından sonra isə onun yerinə keçərək fəaliyyətini davam etdirmişdir. İbrahim Gülşəni həm mənəvi nüfuzu, həm də insanlarla mülayim və səmimi münasibəti ilə böyük hörmət qazanmışdır.

İbrahim Gülşəni xəlvətiyyə sufi təriqətinin Gülşəniyyə qolunun banisi kimi tanınır. O, zəngin ədəbi irs qoyub getmişdir. Şair Mövlana Cəlaləddin Ruminin “Məsnəvi” əsərinin təsiri ilə qırx min beytlik fars dilində məsnəvi qələmə almışdır. Bundan əlavə, onun ərəb, fars və türk dillərində divanları, həmçinin “Ruznamə”, “Kənzul-Cəvahir”, *türkcə* “Pəndnamə” və “Çobannamə” kimi əsərləri də mövcuddur. [1, s. 304]

İbrahim Gülşəninin yaradıcılığı və dili klassik divan ədəbiyyatı ənənələri ilə sıx bağlıdır. Onun əsərlərində ərəb və fars mənşəli sözlərin geniş işlənməsinə baxmayaraq, türk dilinin tarixi inkişafını əks etdirən mühüm dil faktlarına da rast gəlinir. Bu baxımdan Gülşəninin irsi Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Tədqiqatçı Azadə Musabəyli Gülşəni Bərdənin türk divanını ayrıca araşdırma obyektinə çevirmiş, əsərlərdəki poetik-üslubi xüsusiyyətləri, təsəvvüf elementlərini, sufi terminlərini, Qurani-Kərim və hədislərlə bağlı təlimləri, həmçinin istifadə olunan vəzn və bədii ifadə vasitələrini geniş şəkildə təhlil etmişdir.

Ümumilikdə, klassik divan ədəbiyyatı türk dillərinin zəngin bədii irsini əks etdirən mühüm mənbələrdən biridir. Bu ədəbiyyatın tədqiqi həm dil tarixinin, həm də ədəbi ənənələrin öyrənilməsi baxımından böyük əhəmiyyət daşıyır. Ərəb qrafikalı yazı sistemi və bəzi fonetik xüsusiyyətlər klassik mətnlərin oxunuşu və interpretasiyası ilə bağlı müəyyən çətinliklər yaratsa da, bu mətnlər Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi inkişafını öyrənmək üçün qiymətli mənbə hesab olunur.

Beləliklə, İbrahim Gülşəninin yaradıcılığı yalnız təsəvvüfi məzmunu ilə deyil, həm də dil və üslub xüsusiyyətləri ilə diqqəti cəlb edir. Onun əsərlərində klassik divan ədəbiyyatına xas olan ərəb və fars mənşəli sözlərlə yanaşı, türk dilinin zəngin ifadə imkanlarını əks etdirən müxtəlif dil vahidlərinə də rast gəlinir. Bu baxımdan Gülşəninin poetik dili Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi inkişafını öyrənmək üçün mühüm material verir.

Şairin yaradıcılığında diqqət çəkən mühüm xüsusiyyətlərdən biri də frazeoloji birləşmələrin geniş şəkildə işlədilməsidir. Bu sabit söz birləşmələri həm də dövrün dil xüsusiyyətlərini və xalq düşüncə tərzini əks etdirən mühüm dil faktları kimi çıxış edir. Məhz buna görə də Gülşəninin əsərlərində işlədilən frazeoloji vahidlərin

araşdırılması Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi frazeologiyasının öyrənilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Frazeologiya türk dillərində qədimdən bəri maraq obyektinə olmuşdur. İlk sistemli tədqiqatlara XIX əsrin sonları və XX əsrin əvvəllərində başlanılmışdır. Xüsusilə Çarles Balli və digər Avropa dilçiləri frazeoloji vahidləri dilin sabit konstruksiyaları kimi araşdırmışlar. Daha sonra rus və türk dilçiləri, xüsusilə qırpaq qrupu türk dilləri üzrə aparılan araşdırmalarda, frazeoloji birləşmələr həm mənə, həm struktur baxımından təhlil edilmişdir.

Azərbaycan dilçiliyində isə frazeologiya sahəsinə diqqət XX əsrin ortalarından başlayaraq artmış, əsasən divan ədəbiyyatı əsərlərində işlədilən sabit söz birləşmələri tədqiqatçıların diqqətini cəlb etmişdir. Belə bir yanaşma İbrahim Gülşəninin poetik irsində frazeoloji vahidlərin öyrənilməsini həm tarixi, həm də ədəbi kontekst baxımından əsaslandırır.

Müasir dilçilikdə frazeologiya termini iki mənada işlənir: 1) müəyyən bir dildəki frazeoloji vahidlərin hamısı; 2) dilçilik elmində belə vahidlərdən bəhs edən fənnin adı. *“Bunlardan başqa, müəyyən bir əsərin, yaxud müəyyən bir dil abidəsinin frazeoloji vahidlərindən bəhs etdikdə də bu termindən istifadə olunur”* [2, s. 5]. Məhz frazeologiyanın sonuncu qeyd etdiyimiz mənasına müvafiq olaraq, Gülşəninin poetik irsində işlədilən bəzi frazeoloji vahidlərə nəzər salınacaqdır.

Frazeoloji vahidlər həm poetik bədii vasitə, həm də mədəniyyət və düşüncə tərzinin ifadəsi kimi çıxış edir. Klassik divan ədəbiyyatında istifadə olunan frazeoloji birləşmələr şairin təfəkkürünü, dini və təsəvvüfi ideyalarını əks etdirir. İbrahim Gülşəninin divanında yer alan belə ifadələr, məsələn, *“qüdrət dili”*, *“dildə həva”* (ismi frazeoloji birləşmələr), *“gün kimi göstərmək”*, *“könül vermək”* (feili frazeoloji birləşmələr) və s. müxtəlif çalarlar əks etdirmişdir.

“Kun” deyub *qüdrət dilindən* zahir edən hikmətin,
Şeş cəhət bir əmr ilə xəlq edən ərzü səma. [3, s. 29]

Beytdə işlədilən *“qüdrət dili”* ifadəsi metaforik xarakter daşıyan ismi frazeoloji birləşmədir. İfadə Allahın ilahi qüdrətini və yaradıcı iradəsini bildirən məcazi mənada işlədilmişdir. Struktur etibarilə II növ təyini söz birləşməsi şəklində olan *“qüdrət dili”* birləşməsində *“dil”* komponenti məcazi mənə kəsb edərək Tanrının hökmünü və əmredici gücünü ifadə edir. Belə ki, *“qüdrət”* sözü yiyəlik münasibətində olub, *“dil”* komponenti ilə semantik bağlılıq yaradır və nəticədə atributiv əlaqə əsasında sabitləşmiş struktur meydana çıxır. Burada *“qüdrət”* anlayışı mücərrəd semantik sahəyə aid olub, *“dil”* komponenti ilə birləşərək məcazi mənə qazanır. Bu isə göstərir ki, birləşmə yalnız qrammatik deyil, həm də leksik-semantik sabitlik xüsusiyyəti daşıyır:

Gün kimi eynül-yəqini görsədən, ey Zülcəlal,
Şanü vəchündür ziyadən xəlqə görə mütləqa. [3, s. 30]

Beytdə istifadə olunan “*gün kimi göstərmək*” ifadəsi feili frazeoloji birləşmədir. İfadə “aydın şəkildə göstərmək”, “şübhəsiz və açıq şəkildə bəlli etmək” mənasını verir. Burada “gün kimi” komponenti bənzətmə yolu ilə feili frazeoloji birləşmənin semantikasını gücləndirir. Komponentlərin birgə işlənməsi nəticəsində məcazi mənə qazanır. Üslubi baxımdan isə bu frazeoloji birləşmə poetik mətndə aydınlıq və qətiyyət təsiri yaradır, fikrin ekspressivliyini artırır:

İtirüb, ya Rəbb, bir *dil bulmasam* layiq sana,
Zikr edüb adun demədüm olmuya onda həva. [3, s. 33]

Müəllif “*dil bulmaq*” ifadəsi ilə oxucusuna “uyğun söz tapmaq”, “fikrini ifadə etmək üçün söz tapmaq” mənasını çatdırır. Şair burada Tanrının böyüklüyü qarşısında insanın söz tapmaqda aciz qalmasını ifadə etmək üçün bu birləşmədən istifadə etmişdir. Qrammatik baxımdan feili frazeoloji vahid olub, komponentlər arasında obyekt–predikat münasibəti mövcuddur. Üslubi baxımdan bu frazeoloji birləşmə şairin daxili psixoloji vəziyyətini və təvazökarlığını ifadə edən poetik vasitə kimi çıxış edir:

Eşidürəm xəlv içündür xaliqə zikrin deyəm,
Əksəri xəlqi cəhanun fikr edüb *dildə həva*. [3, s. 33]

Bu beytdə “*dildə həva*” ifadəsi qeyri-təyini ismi birləşmə formasında olan ismi frazeoloji birləşmədir. Məlum olduğu kimi, belə ismi birləşmələrin tərəfləri arasında müxtəlif cür əlaqələr mövcuddur. Qeyd olunan birləşmədə isə birinci komponent yerlik hal şəkilçisi qəbul etmiş, ikinci komponent isə adlıq halda olan sadə isimlə ifadə olunmuşdur. Semantik baxımdan “nəfsani istəkləri ifadə etmək”, “boş və mənasız sözlər danışmaq” mənasını bildirir. “Həva” komponenti nəfs və dünyəvi arzuları ifadə edən məcazi mənə daşıyır. Bu vahid üslub baxımından təsəvvüfi ideyanın nəfsdən uzaqlaşma prinsipinin ifadəsinə xidmət edir:

Şər olur dilində zikri mə’rifətdən kamilim,
Dərk ana der *heyərət issi* anmalı əhlün-nəha. [3, s. 33]

Bu beytdəki “*heyərət issi*” (heyərət sahibi) ifadəsi II növ təyini söz birləşməsi kimi formalaşmış ismi frazeoloji birləşmədir. Semantik baxımdan bu ifadə ilahi həqiqətin dərk qarşısında heyərət içində qalan, mənəvi kamillik mərhələsinə çatmış insanı ifadə edir. Üslubi cəhətdən isə bu birləşmə təsəvvüfi terminoloji mənə daşıyaraq poetik mətne fəlsəfi dərinlik qazandırır:

Gülşəninin bəzi beytlərində bir neçə frazeoloji vahid işlədilmişdir. “*Könül vermək*” feili frazeoloji birləşməsində birinci söz sadə isim, ikinci söz isə feillə ifadə olunmuşdur. Burada “sevgi ilə bağlanmaq”, “daxili məhəbbət bəsləmək” mənası ifadə olunmuşdur. “*Canını qiymamaq*” birləşməsi isə “həyatını fəda etməmək” mənasını bildiren feili frazeoloji vahiddir və ad hissəsi ismin təsirlik halında

işlənmişdir. “*Bənliyini tərək etmək*” isə təsəvvüfi mənə daşıyaraq insanın nəfəsdən keçməsi və mənlikdən imtina etməsi mənasında işlədilmiş feili frazeoloji birləşmədir. Bu birləşmənin də ad hissəsi ismin mənsubiyyət və təsirlik hal şəkilçisini qəbul etmişdir. Qeyd olunan ifadələr birlikdə şairin təsəvvüfi eşq və mənəvi kamillik ideyasını ifadə etməsinə xidmət edir.

Eşqə *könül verməyən canını qıymaz* bana,
Bənliyini tərək edüb, eşq ilə gəlməz bana. [3, s. 34]

“*Yol göstərmək*” ifadəsi feili frazeoloji birləşmədir. Vahidin ad hissəsi ismin qeyri-müəyyən təsirlik halı, ikinci komponenti isə təsriflənməyən feillə ifadə olunmuşdur. Burada feil – *übən* şəkilçisi qəbul edərək feili bağlama kimi işlənmişdir. Semantik baxımdan “*istiqamət vermək*”, “*doğru yola yönəltmək*” mənasını verir. Şair bu ifadə vasitəsilə mənəvi rəhbərlik və doğru yolun göstərilməsi ideyasını ifadə edir.

Rövşənindən açuban Gülşəni həqqə gözün,
Ona görə doğru *yol görsədübən* düş önə. [3, s. 37]

Aşağıdakı beytdə də bir neçə frazeoloji birləşmə işlədilmişdir. “*Bir nəfəsdə yüz bəla çəkmək*” ifadəsi qısa müddət ərzində böyük əzab və çətinliklərə dözmək mənasını bildirən feili frazeoloji vahiddir. Bu frazeoloji birləşməni çoxkomponentli frazeoloji vahidlərə nümunə kimi göstərə bilərik. Beytdə həmçinin “*usanmaz könlüm*” birləşməsi işlədilmişdir ki, bu da qəlbin yorulmaması, sevgi və bağlılığın davamlı olması mənasını ifadə edən ismi frazeoloji birləşmə kimi çıxış edir. Frazeoloji vahidin birinci komponenti təsriflənməyən feil (feili sifət), ikinci komponenti isə mənsubiyyət şəkilçisi qəbul etmiş isimlə ifadə olunmuşdur. Hər iki ifadə şairin eşq yolunda çəkilən əzabları və bu əzablara baxmayaraq mənəvi sədaqətin davam etməsini göstərir:

Bir nəfəsdə yüz bəlasin çəkmədin eşqün, nedim?
Çün *usanmaz könlüm* ondan çəkübən yüz bin bəla. [3, s. 37]

Gülşəni başqa bir beytdə işlətdiyi “*gün kimi yüzüm sürübən*” feili frazeoloji birləşməsi vasitəsilə sevginin təsiriylə hər tərəfə yönəlmək, sevdiyini tapmaq üçün müxtəlif yollar axtarmaq mənasını ifadə edir. Nümunədə bənzətmə mənəvi qoşmanın istifadəsi lirik qəhrəmanın üzünü günə bənzətməsini bildirir. Burada işlənmiş feil tarixi feili bağlama şəkilçisi ilə (– *übən*) işlənmişdir. Beytdə həmçinin “*tozun gözümə kəhli-cila*” frazemini işlədilmişdir. Bu birləşmə məcazi mənə kəsb edərək sevginin yaratdığı əzab və çətinliklərin belə insan üçün dəyərli və qiymətli sayıldığını ifadə edir. Hər iki birləşmə çoxkomponentli frazeoloji vahid kimi seçilir:

Gün kimi yüzüm sürübən hər qapudən istərəm,
Sevdüğümün izi *tozun gözümə kəhli-cila*. [3, s. 37]
Başqa bir beytdə: *Alalı könlümü verməz* bir pəripeykər, nedim?
Çün *könül nisbət dilər kim, canımı daxi ala*. [3, s. 38]

Burada “*könül vermək*” ifadəsi feili frazeoloji birləşmə kimi işlədilmişdir və sevgi ilə bağlanmaq, məhəbbət bəsləmək mənasını bildirir. Ad tərəfi ismin qeyri-müəyyən təsirlik halında çıxış etmişdir. Beytdə həmçinin “*canımı ala*” ifadəsi işlədilmişdir. İkinci komponenti feil olan bu birləşmənin birinci komponenti I şəxsin təkinin mənsubiyyət və təsirlik hal şəkilçisini qəbul etmişdir. Semantik baxımdan bu ifadələr sevgi ilə bağlanmaq və tam təslim olmaq mənalarını bildirir. Üslubi baxımdan isə şairin eşq fəlsəfəsini və mənəvi bağlılıq ideyasını ifadə edir:

*Girəli meydani-eşqə başımı top etmişəm,
Kim çalub çövcən, dilər ardına düşüb qova. [3, s. 38]*

Burada işlədilən “*eşq meydanına girmək*” və “*başını top etmək*” ifadələri feili frazeoloji birləşmələrdir. Burada “*eşq meydanı*” təsəvvüfi məhəbbət yoluna işarədir, frazeoloji vahidin birinci sözü qeyri-müəyyən yiyəlik, ikinci sözü mənsubiyyət və yönlük hal şəkilçisiylə işlənmişdir. Üçüncü söz isə sadə və milli mənşəli feillə ifadə olunmuşdur. “*Başını top etmək*” isə bu yolda bütün varlığını fəda etməyə hazır olmağı ifadə edir. Beləliklə, şair eşq yolunda tam təslimiyyət və fədakarlıq ideyasını poetik şəkildə ifadə edir:

Divanda “*dünyadan getmək*” ifadəsi feili frazeoloji birləşmədir və “*ölmək*” mənasını bildirir. Ad hissəsi ismin çıxışlıq halında işlənmişdir. Mənşə etibarilə birinci komponent alınma, ikinci komponent isə milli mənşəli sözlə (feil) ifadə olunmuşdur. Burada ifadə həsrət və ayrılıq motivi ilə əlaqədar işlədilmişdir və şairin sevdiklərini görmədən dünyadan köçmək qorxusunu poetik şəkildə ifadə edir:

*Var əgər həsrətlə verəm canımı axır nəfəs,
Görmədən sevdüklərimi dünyadan gedəm qərib. [3, s. 41]*

Beləliklə, verilmiş nümunələr göstərir ki, İbrahim Gülşəninin poetik irsində frazeoloji vahidlər mühüm yer tutur. Şairin istifadə etdiyi bu cür ifadələr həm bədii təsvir vasitəsi kimi çıxış edir, həm də əsərlərin semantik və üslubi dəyərini artırır. Bu frazeoloji vahidlər vasitəsilə müəllif eşq, mənəvi kamillik, nəfsdən keçmək və ilahi həqiqətə qovuşmaq kimi təsəvvüfi ideyaları daha təsirli şəkildə ifadə etmişdir.

Eyni zamanda, Gülşəninin yaradıcılığında işlədilən bu sabit söz birləşmələri həmin dövrün dil xüsusiyyətlərini və xalq düşüncə tərzini əks etdirən mühüm dil faktları kimi diqqəti cəlb edir. Bu baxımdan klassik ədəbiyyat nümunələrində rast gəlinən frazeoloji birləşmələrin araşdırılması yalnız ədəbi-estetik baxımdan deyil, həm də Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi inkişafını öyrənmək baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Nəticə

Nəticə etibarilə qeyd etmək olar ki, İbrahim Gülşəninin poetik irsi Azərbaycan klassik ədəbiyyatının və ədəbi dil tarixinin öyrənilməsi baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir. Onun əsərlərində işlədilən frazeoloji birləşmələr həm

bədii ifadə vasitəsi kimi, həm də dilin tarixi inkişafını əks etdirən dil faktları kimi diqqəti cəlb edir.

Təhlil olunan nümunələr göstərir ki, Gülşəni poeziyasında işlədilən “könül vermək”, “yol göstərmək”, “dil bulmaq”, “dünyadan getmək”, “başını top etmək” kimi frazeoloji birləşmələr poetik mətnin emosional və məna yükünü artırmaqla yanaşı, şairin təsəvvüfi dünyagörüşünü də əks etdirir. Bu cür frazeoloji vahidlər şairin üslubunun formalaşmasında mühüm rol oynayır və onun yaradıcılığını Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi frazeologiyası baxımından qiymətli mənbəyə çevirir.

Beləliklə, İbrahim Gülşəninin əsərlərində istifadə olunan frazeoloji birləşmələrin araşdırılması həm klassik divan ədəbiyyatının dil xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək, həm də Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi inkişaf mərhələlərini öyrənmək baxımından mühüm elmi əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Azamat N. “İbrâhim Gülşəni” // - İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi № 21 – 2000. – s.301-304
2. Bayramov H.A. “Azərbaycan dili frazeologiyasının əsasları”. – Bakı: “Maarif”, – 1978. – 176 s.
3. Bərdəi Ş.İ.G. “Divan” / Red. Şıxıyeva S. – Bakı: “Avrasiya press”, – 2006. – 416 s.
4. Türk dillərinin frazeologiyası / Red. Mirzəliyeva M. – Bakı: “Nurlan”, – 2009. – 284 s.

İnternet resursları

5. “İbrâhim Gülşəni” // <https://www.ehlisunnetbuyukleri.com/Evliyalar-Ansiklopedisi/Detay/Misir-Kahire-IBRAHIM-GULSENI/1154>

Lala Yusifova

THE POSITION OF İBRAHİM GULSHANI IN THE HISTORY OF THE AZERBAIJANI LITERARY LANGUAGE AND SOME ISSUES OF HISTORICAL PHRASEOLOGY

Abstract

This article provides a brief overview of the life and literary work of İbrahim Gulshani, one of the prominent representatives of classical Azerbaijani literature, highlighting the significance of his poetic legacy in the historical development of the Azerbaijani literary language. The study then presents theoretical information on the concept of phraseology and emphasizes the importance of analyzing fixed expressions used in the works of a particular author.

In the main part of the research, selected couplets from Gulshani's divan were analyzed to examine certain phraseological units. The analysis demonstrates that the poet extensively employed fixed expressions with diverse semantic nuances. These expressions function both as artistic devices and as reflections of the poet's mystical worldview and stylistic approach.

The study concludes that the phraseological units used in Ibrahim Gulshani's works can serve as valuable linguistic material for the study of the historical phraseology of the Azerbaijani literary language.

Keywords: Ibrahim Gulshani, Azerbaijani literary language, classical Azerbaijani literature, historical phraseology, phraseological units, Sufi poetry

РЕЗЮМЕ

В статье кратко представлены сведения о жизни и творчестве одного из выдающихся представителей классической азербайджанской литературы — Ибрахима Гюльшени, а также отмечено значение его поэтического наследия с точки зрения истории азербайджанского литературного языка. Далее дана теоретическая информация о понятии фразеологии и показана важность данного понятия для изучения устойчивых словосочетаний, употреблённых в произведениях Гюльшени.

В основной части исследования на основе бейтов, отобранных из дивана Гюльшени, проанализированы некоторые фразеологические единицы. Проведённый анализ показывает, что в творчестве поэта широко использованы фразеологические сочетания с различными смысловыми оттенками. Подобные примеры выступают не только как средство художественной выразительности, но и отражают суфийское мировоззрение поэта и его поэтический стиль.

В результате исследования установлено, что фразеологические единицы, употреблённые в произведениях Ибрахима Гюльшени, могут рассматриваться как важный языковой материал для изучения исторической фразеологии азербайджанского литературного языка.

Ключевые слова: Ибрахим Гюльшени, азербайджанский литературный язык, классическая азербайджанская литература, историческая фразеология, фразеологические сочетания, суфийская поэзия

Rəyçi: Reyhan Mədətova